

De tuin van kasteel Ter Hooge en de tuinarchitect Pieter Schuppens (1769-1850)

Martin van den Broeke

De tuin achter het Walcherse kasteel Ter Hooge werd in het najaar van 1806 in landschappelijke stijl aangelegd. De buitenplaats was eerder dat jaar in bezit gekomen van Daniël Jaques de Superville (1760-1846). Hoe deze aanleg er uitzag, is te zien in het voorbeeldenboek van Gijsbert van Laar, het 'Magazijn van Tuin-sieraaden'¹. Algemeen wordt aangenomen dat deze tuin in het boek staat omdat van Laar hem zelf had ontworpen. Onlangs kwam echter bij toeval een drietal tekeningen aan het licht, dat een heel andere kijk op de tuin geeft, terwijl een vierde tekening een ontwerp betreft voor een niet te lokaliseren tuingedeelte. De tekeningen bevinden zich in een privécollectie en maken deel uit van een uitgebreide documentatie over Ter Hooge².

De ontwerpen zijn gezien de tekenstijl en de kenmerken van de tuinaanleg, ongetwijfeld door één persoon vervaardigd. Wie dit was, blijkt uit de signatuur op één van de tekeningen: 'Schuppens, Architect'. Pieter Schuppens was een tuinarchitect uit Middelburg, die tussen 1806 en 1848 enkele tuinen op Walcheren heeft aangelegd.³ Hij werd geboren op 27 augustus 1769 in het tuinmanshuis van de buitenplaats Toornvliet bij Middelburg, waar zijn vader Willem Schuppens sinds 1767 hovenier was⁴. Pieter Schuppens overleed in Middelburg op 2 mei 1850. Nader onderzoek naar Schuppens is nog gaande. Zeker is al dat hij een redelijk omvangrijk oeuvre heeft. Zijn klantenkring bestond uit de rijkgeworden middenstanders uit de Zeeuwse hoofdstad, de nouveaux riches die Van Laar minzaam de 'middelmaatig gegoede man' noemt⁵.

Schuppens' vroegst bekende project is de achtertuin van Ter Hooge, aangelegd in 1806. De vier tekeningen van deze tuin zijn alle ontwerpen voor dit gedeelte. Waarom er voor de voortuin geen plannen zijn gemaakt, is onduidelijk. Het vermoeden rijst echter, dat de reeds bejaarde vorige eigenaar van Ter Hooge, Cornelis Kien van Citters, al vóór 1806 de voortuin en slingerivier heeft laten aanleggen⁶.

¹G. van Laar, *Magazijn van Tuin-Sieraaden*, Amsterdam 1802, plaat CLXXXIII en CLXXXIV. Zie verder voor van Laar: W. Meulen Kamp, 'G. van Laar's Magazijn van Tuin-Sieraaden als een voorbeeldboek voor Nederlandse tuingebouwen', *Bulletin KNOB* (1986), 124-141; U. Mehrrens, 'Lucas Pieters Roodbaard en Gijsbert van Laar; architecten van landschappen in miniatuur', *Antiek* 21(1987), 435-440. Zie voor de tuin van Ter Hooge verder: L. Springer, *Oude Nederlandsche tuinen*, Haarlem 1936, 45-47. Overigens dient aan diens artikel niet te veel waarde te worden gehecht.

²Ongecatalogiseerde verzameling in privébezit. Veel dank ben ik verschuldigd aan Mr. G.Th.A. baron van Lynden en aan Carla Oldenburger, voor hun welwillende medewerking.

³Voor een voorlopig overzicht van het oeuvre, zie bijlage.

⁴Rijksarchief in Zeeland, Familiearchief Schorer, nr. 654; Kasboek Toornvliet. Op 22 juli 1767 wordt vermeld: "Willem Schuppens, nieuwe hovenier". Overigens wordt deze naam ook wel als Schubbens(e) geschreven.

⁵Meulen Kamp, a.w.

⁶Op het eerste ontwerp is deze slingerivier al te zien.

Deze tuingedeelten vertonen een heel andere stijl dan het achterste gedeelte en zijn dus door een andere architect aangelegd. Gedacht wordt aan Jan David Zocher sr. (1763-1817). Deze Haarlemse tuinarchitect was rond 1800 werkzaam op een aantal Walcherse buitenplaatsen. De tuinaanleg vertoont duidelijke trekken van Zochers stijl. Een toeschrijving van de voortuin van Ter Hooge aan hem zou dus alleszins gerechtvaardigd zijn⁷.

Na het overlijden van Kien van Citters werd de buitenplaats verkocht aan Daniël Jacques de Superville. Deze liet de onvoltooide aanleg completeren door Pieter Schuppens. Bij zijn ontwerpen ging Schuppens niet uit van een bestaande landschappelijke aanleg in de achtertuin, maar van een aanleg als vervanging van een formele tuin. Tevens was het zijn idee om het uitzicht vanuit het huis op de grote slingervijver dicht te planten. Deze misser compenseerde hij echter ruimschoots door de aanleg achter het huis, waar rond het korenveld als pièce de milieu een zeer aardige compositie tot stand kwam.

De eerste tekening in de serie toont een gekleurd ontwerp voor de achtertuin. Er is hier sprake van een sterke beïnvloeding door de voorbeelden in het Magazijn van Tuin-sieraaden. Het eerste plan laat zien dat de formele gracht rond het huis werd gehandhaafd. Erachter zou een menagerie met vogelhuisje worden aangelegd. Slingerlanen en -paden door dicht bos en een kommetje met twee treurwilgen completeren de aanleg. Het ontwerp werd niet uitgevoerd. Wel werden het kommetje en de boomgaard, in een andere vorm, in de latere plannen opgenomen. Het tweede ontwerp toont een fragment van de nieuwe aanleg. Mogelijk moet hier gedacht worden aan een perkje op de plaats van de moestuin. Dit gedeelte is in de twee latere ontwerpen niet terug te vinden. De gekleurde tekening is voorzien van enkele moeilijk leesbare potloodaantekeningen en van de signatuur van Schuppens. Het is geen zelfstandig ontwerp, maar hoort thuis in de serie. De plaatsing van dit gedeelte blijft vooralsnog duister. Opvallend is het rechte laantje, dat uit de formele aanleg overgebleven is. Onderaan is een groepje bomen gedacht, met ervoor een bosje "Pinus Lariks", zoals de aantekening op de kaart vermeldt.

Het derde ontwerp geeft een overzicht van de tuin, dat in grote lijnen gelijk is aan het uiteindelijke concept. De definitieve vorm van de onderdelen, zoals de vijver en het korenveld, werd nog veranderd. Uit de formele aanleg werd een laantje rechts achter het huis gespaard. Het rotunda-vormige tempeltje aan de rand van het korenveld is op dit plan al aangegeven. Er zijn op deze tekening nummers aangebracht, maar de legenda ontbreekt.

Het vierde ontwerp, in oostindische inkt en gedeeltelijk ingekleurd, is te beschouwen als het definitieve plan. Evenals bij het derde plan, ontbreekt hier de legenda bij de nummers. Mogelijk werden deze in een begeleidende brief uitgelegd, maar eventuele correspondentie tussen De Superville en Schuppens is niet gevonden. Gezien de opvallend fraaie uitvoering, is dit waarschijnlijk de presentatietekening geweest. De beplanting is in opstand getekend, en hierbij is onderscheid gemaakt

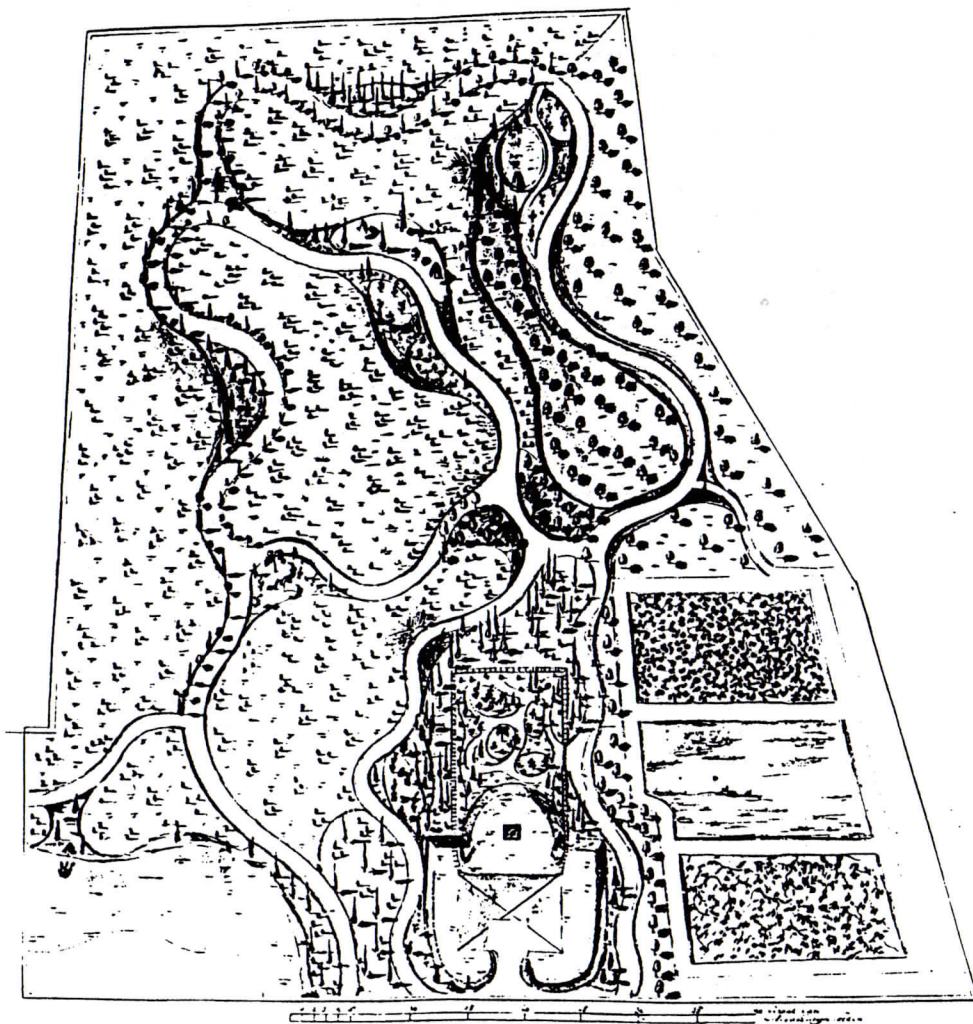
⁷Zocher heeft mogelijk gewerkt op Westhove, Ter Hooge, Toomvliet en Steenhove bij Middelburg, 'een seer heerlijk en vermaakelijk lusthuis', De Wete 23 (1994) nr.2. Auteur bereidt een artikel voor over de Zochers in Zeeland.

tussen de verschillende boomsoorten. Verder zijn er in de menagerie bankjes aangegeven. Het eerder genoemde tempeltje blijkt op een verhoging geplaatst te zijn. Het gebouwtje diende als point-de-vue vanuit het huis. De ligging tussen twee bosjes zorgde ervoor dat het niet vanuit alle kamers zichtbaar was, wat voor een aardig verassingseffekt zorgde.

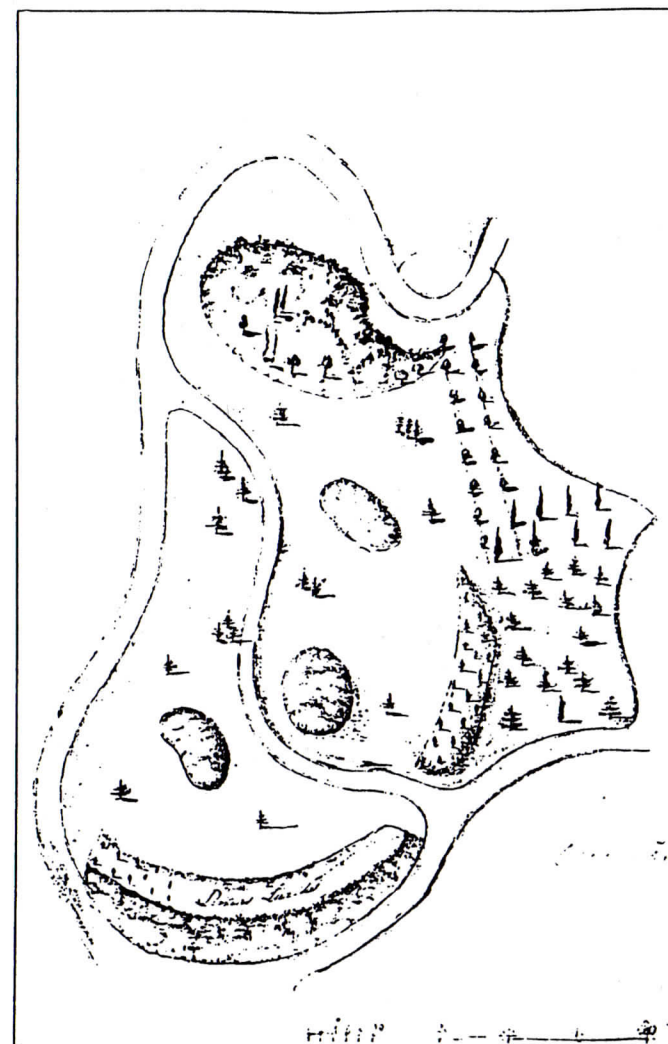
Deze serie van vier tekeningen is om twee redenen van belang. Ten eerste vormt deze een aanknopingspunt in het onderzoek naar het oeuvre van Pieter Schuppens. In de periode van zijn werkzaamheid zijn echter veel gelijkvormige tuintjes aangelegd, zodat bij toeschrijvingen de nodige voorzichtigheid geboden is. Bovendien zal wegens gebrek aan goede bronnen het volledige oeuvre erg schimmig blijven. De opname van het uiteindelijk uitgevoerde ontwerp in het Magazijn van Tuin-sieraaden geeft mogelijk impliciet de inspiratiebron aan, waaruit Schuppens putte. In ieder geval heeft hij dit werk gekend, en heeft hij gereageerd op de oproep van Van Laar om ontwerpen in te zenden voor opname in een volgende druk. In de tweede plaats kan derhalve de stelling geplaatst worden dat Van Laar met name bij de latere herdrukken van het 'Magazijn' ontwerpen van tuinen en tuingebouwen opnam, die door anderen gemaakt en soms ook uitgevoerd waren. Wat Ter Hooge betreft is dit zeker. Misschien komen in de toekomst nog verdere bewijzen boven water. Van Laar nam echter geen afbeeldingen op van de door Schuppens ontworpen tuingebouwen. In een volgend artikel hoop ik nader in te gaan op de werken van Pieter Schuppens op Walcheren.

Voorlopig overzicht van het oeuvre van Pieter Schuppens.

jaar	plaats	naam object
1806	Koudekerke	Ter Hooge
na 1811	Middelburg	Veld-zigt
ca. 1815	Koudekerke	Moesbosch
ca. 1820	Middelburg	De Parel, tuin van H. Bouwmeester, Rozenburg
ca. 1820	Oostkapelle	Molenwijk
ca. 1825	Middelburg	Landzigt
voor 1832	Oostkapelle	Molenbais
voor 1840	Middelburg	Waldamme
voor 1848	Middelburg	Plantlust

Afb. 1: ontwerp voor de achtertuin van Ter Hooge.
P. Schuppens, 1806. Part. coll. Foto Afd. Spec. Coll.,
Bibl. L.U. Wageningen.

Afb. 2: Ontwerp voor een gedeelte van het park van Ter Hooge.
P. Schuppens, 1806. Part. coll. Foto Afd. Spec. Coll.,
Bibl. L.U. Wageningen.

Afb. 3: Ontwerp voor de achtertuin van Ter Hooge
P. Schuppens, 1806. Part. coll. Foto Afd. Spec. Coll.,
Bibl. L.U. Wageningen.

Afb. 4: Uitgevoerd ontwerp voor de achtertuin van Ter Hooge.
P. Schuppens, 1806. Part. coll. Foto Afd. Spec. Coll.,
Bibl. L.U. Wageningen.